

Christopher Caudwell

20 Ekim 1907'de İngiltere'de Putney'de doğdu. Ealing'de Benedictine papaz okulunda eğitim gördü. On altı buçuk yaşında bu okulu terk etti ve *Yorkshire Observer*'da üç yıl muhabir olarak çalıştı. Ardından Londra'ya döndü ve bir havacılık yayınları şirketine yazar olarak girdi. Daha sonra da bu yayınlara yöneticisi oldu. Bu arada, devamlı değiştirilebilen bir vites icat etti. Bu konudaki planları uzmanların epey ilgisini çekti. Havacılık üzerine beş ders kitabı, yedi polis romanı, şiirler, hikâyeler yayımladı. Bütün bunlar yirmi beşine varmadan önceydi.

1935 Mayıs'ında ilk ciddi romanı olan *This My Hand*'i yayımladı. Ardından *Yanılsama ve Gerçeklik*'in ilk taslağını bitirdi. Birkaç ay sonra Paris'e gitti. Döndüğünde *Yanılsama ve Gerçeklik*'i yeniden ele aldı. Ardından *The Crisis in Physics*'i yazmaya başladı. Bu sıralarda İspanya İç Savaşı patladı. Caudwell bu savaşa katıldı. Uluslararası Tugay'da çarpışırken 12 Şubat 1937'de Jarama harekâtında öldürüldü. *Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler* (Metis Yayınları, 1982), Caudwell'in Türkçede yayımlanmış diğer kitabıdır.

Mehmet H. Doğan (1931-2008)

Şair, eleştirmen ve çevirmen. Adana Lisesi ve Hava Harp Okulu'nu bitirdikten sonra Hava Kuvvetleri'nde pilotluk yaptı. Kendi isteğiyle mesleğinden ayrılıp, önce İzmir liselerinde İngilizce öğretmenliği, sonra Ege Üniversitesi'nde İngilizce okutmanlığı görevini yürüttü. Yazmaya şiirle başladı, sonra deneme ve eleştiri türüne yöneldi. İngilizce ve Fransızcadan pek çok çeviriye imza attı. George Thomson, Christopher Caudwell ve Georg Lukács gibi Marksist isimlerin yanı sıra Susan Sontag, Carson McCullers, Umberto Eco, Joseph Conrad vb. isimlerden birçok yapıtı Türkçeye kazandırdı. 1974 yılında Türk Dil Kurumu Eleştiri Ödülü'nü kendisine getiren *Tekrarın Tekrarı* kitabının yanında *Çağının Tanığı Olmak ve Şiir ve Eleştiri* gibi eserleri yayımlandı. *Şimdi Uzaklardasın ve Alçak Uçuş* adlı kitaplarda anılarını topladı. *Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler-2: İlk Filozoflar* (George Thomson, 2021) ve *Tragedyanın Kökeni: Aiskhylos ve Atina* (George Thomson, 2021), Mehmet H. Doğan'ın Yordam Kitap'tan çıkmış çevirileridir.

Eserin orijinal adı:
Illusion and Reality
A Study of the Sources of Poetry
İngilizce ilk basımı: Macmillan (Londra, 1937).

Eserin sonraki üç basımı Lawrence & Wishart Ltd tarafından yapılmıştır
(Londra, 1946, 1947, 1950 ve 1955)

Redaksiyonda esas alınan İngilizce basım:
People's Publishing House Ltd (Yeni Delhi, 1956)

Önceki Türkçe Basımları:
Payel Yayınları, Aralık 1974 ve Ocak 1988, İstanbul

Yanılsama ve Gerçeklik'in Yordam Kitap basımında çeviri Ezgi Kaya tarafından baştan sona İngilizcesiyle karşılaştırılmış, önceki basımlarda yer almayan veya değiştirilip "yumuşatılan" kimi kelime ve cümleler ile çevrilmeyen uzunca bir bölüm ("Şiirin Geleceği" başlıklı XII. Bölümün 1. ve 2. kesimleri, 303-326 arasındaki sayfalar) kitaba eklenmiştir.

Belirtmeliyiz ki, Türkçe ilk basımın yapıldığı 1974 yılında yürürlükte bulunan Türk Ceza Kanunu'nun komünist propaganda ve örgütlenmeyi suç sayan 141-142. maddelerinin hışmından kurtulmak için yapıldığı anlaşılın ifade yumuşatmaları ve eksik çevirinin ayıbı, çevirmene ve/veya yayıncıya değil, ilgili maddeleri Ceza Kanunu'na ekleyen ve bu yasa maddelerine dayanarak yazarı, çevirmeni ve yayıncıyı cezalandıran iktidarlara aittir.

Yordam Kitap

CHRISTOPHER CAUDWELL

YANILSAMA VE GERÇEKLİK

ŞİİRİN KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN:
MEHMET H. DOĞAN

(George Thomson'ın Biyografik Notuyla)

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 415 • **Yanılsama ve Gerçeklik** • Christopher Caudwell
ISBN 978-605-172-522-2 • *Çeviri:* Mehmet H. Doğan • *Redaksiyon:* Ezgi Kaya
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Birinci Basım: Mart 2022
© Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

CHRISTOPHER CAUDWELL

YANILSAMA VE GERÇEKLİK

ŞİİRİN KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İÇİNDEKİLER

CAUDWELL'İN YAŞAMI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ / <i>George Thomson</i> ...	11
GİRİŞ	15
I. ŞİİRİN DOĞUŞU	21
II. MİTOLOJİNİN ÖLÜMÜ	42
III. MODERN ŞİİRİN GELİŞİMİ	69
IV. İNGİLİZ ŞAİRLERİ (I. İLKEL BİRİKİM DÖNEMİ)	89
V. İNGİLİZ ŞAİRLERİ (II. SANAYİ DEVRİMİ)	106
VI. İNGİLİZ ŞAİRLERİ (III. KAPİTALİZMİN ÇÖKÜŞÜ)	119
VII. ŞİİRİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	142
VIII. DÜNYA VE “BEN”	156
IX. RUH VE DÜŞLEM	181
X. ŞİİRİN DÜŞ-ÇALIŞMASI	224
XI. SANATLARIN DÜZENLENİŞİ	271
XII. ŞİİRİN GELECEĞİ	303
KAYNAKÇA	335
İsim Dizini	349

Özgürlük zorunluluğun tanınmasıdır.

Engels

CAUDWELL'İN YAŞAMI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

George Thomson

Zamanımızın en büyük kitaplarından biridir bu. Okunması kolay değildir. Üzerinde çalışılacak, açıklanacak, tekrar tekrar dönülecek bir kitaptır. Okuyucu o zaman görecektir ki, tekrar tekrar dönse de, her defasında üzerinde düşünülecek taze bilgiler bulacaktır onda.

Yazar, Christopher St. John Sprigg, 20 Ekim 1907'de Putney'de doğdu. Ealing'de Benedictine papaz okulunda eğitim gördü. On altı buçuk yaşında okulu terk etti ve *Yorkshire Observer*'da üç yıl muhabir olarak çalıştı. Sonra Londra'ya döndü ve bir havacılık yayınları şirketine yazar olarak girdi; ileride bu yayınlara yöneticisi olacaktı. Planları *Automobile Engineer*'de yayımlanan, devamlı değiştirilebilen bir vites icat etti. Bu planlar uzmanların epey ilgisini çekti. Havacılık üzerine beş ders kitabı, yedi polisiye roman, şiirler, hikâyeler yayımladı. Bütün bunlar yirmi beşine varmadan önceydi.

1935 Mayıs'ında, ilk ciddi romanı *This My Hand*'i Christopher Caudwell adıyla yayımladı. Bu kitap onun psikoloji üzerine sıkı bir çalışma yaptığını ama bilgisini yaşamla birleştirmeyi henüz başaramadığını gösterir.

1934'ün sonunda Marksist klasiklerden bazılarını görmüştü; ertesini yazı Cornwall'da, Marx, Engels ve Lenin'in eserlerini in-

celemekle geçirdi. Londra'ya dönüşünün üzerinden çok geçmeden *Yanılsama ve Gerçeklik*'in ilk taslağını bitirdi. Daha sonra, Aralık ayında, Poplar'da bir pansiyona yerleşti ve bir süre sonra da Komünist Parti'nin Poplar örgütüne katıldı. Poplar'daki yoldaşlarının çoğu liman işçisiydi. Neredeyse saldırganca proleter denilebilecek olan bu işçiler; yaşamını kitap yazarak kazanan, iyi konuşan bu sessiz sakin genç adamdan kuşkulandılar önce, ama çok geçmeden, payına düşen işleri duraksamadan yapan delikanlıyı kendilerinden biri olarak kabul ettiler.

Partiye katıldıktan birkaç ay sonra, Halk Cephesi hakkında ilk elden deneyim edinmek için Paris'e gitti, taptaze bir güç ve heyecanla döndü geri. Geçimini sağlamak için roman yazmayı sürdürmenin yanı sıra *Yanılsama ve Gerçeklik*'i yeniden ele aldı, sonradan *Studies in a Dying Culture*'da [*Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler*] yayımlanan denemeleri tamamladı, *The Crisis in Physics*'e başladı. Saati saatine yaşıyordu. Gündüzü daktilosunun başında geçirdikten sonra saat beşte evden çıkıyor, ya bir toplantıda konuşmaya ya da Crisp Street Market'in köşesinde *Daily Worker* satmaya gidiyordu.

Bu arada İspanya İç Savaşı patladı. Poplar örgütü hemen bir kampanyaya girişti. Caudwell kampanyayı yürütenlerden biriydi. Kasım ayında bir cankurtaran arabası satın alacak kadar para toplamışlardı. Satın alınan arabayı Fransa üzerinden İspanya'ya götürmek üzere Caudwell'i seçtiler. Caudwell, cankurtaranı İspanya hükümetine teslim ettikten sonra Uluslararası Tugay'a katıldı ve 12 Şubat 1937'de Jarama harekâtında öldürüldü.

İspanya'dan gönderdiği bir mektupta şöyle yazıyordu: "Eski bir asker gibi hissetmeye başladım kendimi artık, şimdilerde bizim grubun makineli tüfek eğitmeniyim. Grubun siyasal delegeşiyim, duvar gazetesine yazı yazıyorum, bir başka siyasal görevim daha var; yani gördüğünüz gibi zamanımı oldukça iyi değerlendiriyorum." Ne kadar önemsiz olursa olsun Poplar'dan haber almak istiyordu. "Burada," diye devam ediyordu, "İşçi Partisi

grubunun toplantı yaptığı yerel Anarşist Sendikalar bürosundaki Komünist Siyasi Komiserin odasında, bizim ülkemizdeki İşçi Partisi liderliğinin zihnindekileri tahayyül etmek zor oluyor.”

Ölümünü, daha sonra II. Dünya Savaşı'nda öldürülen en yakın dostlarından biri, tugaydan bir arkadaşı bildirmişti: “İlk gün, John'un grubu bir tepede mevzilenmişti. Fena ezildiler: önce topçular, sonra uçaklar, daha sonra da düşman makineli-leri tarafından. Sonunda da Faslılar dalga dalga saldırdılar tepeye. Makineli tüfeğiyle büyük iş gören John dâhil bizimkilerden çok az arkadaş kaldığından, bölük komutanı çekilme emri verdi. Daha sonra onun grubundan, çekilirken vurulan birine rastladım. Son gördüğünde, John, kendisine otuz metreye kadar yaklaşmış olan Faslılara karşı geri çekilişi korumaktaymış. Cepheye geçirdiğim son yedi gün içinde, önüme gelene onu sordum ama bir daha kimse görmemişti onu. Tepeden kurtulmayı başaramamıştı besbelli.”

Romanları ve havacılık üzerine yazdığı ders kitapları dışında Caudwell'in kitaplarının hepsi ölümünden sonra yayımlandı. *Yanılsama ve Gerçeklik*, Caudwell İspanya'ya doğru yola çıktığında baskıdaydı; *Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler* 1938'de çıktı; *Şiirler ve The Crisis in Physics* 1939'da; *Further Studies in a Dying Culture* ise 1949'da yayımlandı.

Profesör J. B. S. Haldane, *The Crisis in Physics* üzerine yazdığı bir yazıda şöyle diyordu: “Söylediklerini yarım da söylemiş olsa, Caudwell'in bilim üzerine söyleyeceği şeyler, hem de çok önemli şeyler var. Bu kitabın, gelecek kuşaklar boyunca filozoflar için bir kaynak olacağını sanıyorum.” Aynı şey *Yanılsama ve Gerçeklik* için de söylenebilir. Bu kitap, temel estetik sorunları, burjuva psikolojisini Marksist eleştiri temelinde sistematik bir biçimde araştırarak bunlara kapsamlı bir çözüm bulma konusunda bir ilk girişim olarak edebiyat eleştirisinde yeni bir çıkış noktası olmuştur. Bu, kitabın yanlışlardan uzak olduğu anlamına gelmemeli. Tam tersine, yazar, karşı çıktığı kuramların etkisinden tam ola-

rak kendini kurtaramamıştır daha. Ama yaşasaydı, bunun farkına varan ilk kişi de kendisi olacaktı. *Further Studies*'te “bilinçlilik” üzerine yazdığı denemesinden açıkça bellidir bu: Burada, “burjuva psikolojisinin mitsel kategorilerinden” vazgeçip, şimdi Marksist psikolojiye temel olarak tanınan Pavlov'un şartlı refleks kuramına döner.

Caudwell bir dâhiydi. Ama böyle bile olsa, o kısacık ömrü içinde bu kadar çok şey yapmayabilirdi. Doğuştan bir düşünce adamıydı o, bir eylemci oldu. Yazarlığının en verimli döneminin Poplar'daki siyasal çalışmasıyla aynı zamana denk gelmesi hiç de rastlantı değildir. Ölümü ise sözcüğün tam anlamıyla bir trajedydi, zira tüm yaşamı ölümünde anlam buldu. Bir komünist olarak yaşadı ve bir komünist olarak öldü.

GİRİŞ

Bu kitap yalnızca şiire değil aynı zamanda şiirin kaynaklarına da eğilen bir kitaptır. Şiir herhangi bir dilde yazıldığı için de dillerin kaynakları üzerine bir kitaptır. Dil toplumsal bir üründür, insanların birbiriyle iletişim kurmak ve birbirini inandırmak için kullandığı bir araçtır; bu nedenle şiirin kaynakları üzerine yapılacak bir inceleme, toplumun incelenmesinden ayrı düşünülemez.

Edebiyatın kaynaklarının gereksiz ya da önemsiz olduğu, edebiyatın edebiyat sınırları içinde kalarak eksiksiz eleştirilebileceği düşüncesi, edebiyat eleştirisinin çok bilinen varsayımlarından biridir. Bir zamanlar doğanın incelenmesi üzerine buna benzer bir felsefe anlayışı da vardı: Bugün birçok bilimci tarafından bilinçsiz bir şekilde benimsenen d'Holbach'ın mekanik maddeciliği bu. Maddenin kendisi üzerinden tanımlanabileceği, insan da maddeden yapıldığına göre, bu tanımlamanın onu da içine alacağı sanılıyordu. Bu felsefe, maddeyi öznel ve zihinsel öğelere sahip niteliklerden –renk, katılık, tat– mahrum etmekle işe başladı. Kütleyle, büyüklüğe, zamana ve uzaya nesnel, maddi nitelikler olarak bakılıyordu – kendisi üzerinden tanımlanıyordu madde; Einstein'ın, bu niteliklerin belirlenmesine gözlemcinin kendisinin de katıldığını kanıtlamasına kadar sürdü bu. Ama Einstein yine de bir mutlak terim ortaya atma girişiminde bulundu: tensör. Daha sonra da kuantum fizikçilerinin ortaya koyduğu Belirsizliğin İlkesi'yle bu terimin de gözlemciye bağlı olduğu gösterildi. Modern fizikle birlikte denklemler dışında mutlak diye bir şey kalmamıştır; bu denklemlerse düşüncelerdir. Mekanik maddeciliğin bu umulmayan sonucunun, onun maddeci oluşun-

dan değil, yeteri kadar maddeci olamayışından geldiği açıktır. Mekanik maddeciler, düşüncelere ve duyumsal niteliklere maddenin gerçekliğinden dışlanmış, katkısız bir öznel ve hayali varlık vermekle, onların temeldeki süreçleriyle çelişen, maddi olmayan bir gerçeklik alanı kurmuş oldular.

Mekanik maddecilik, maddenin nesnel ya da düşünsel yanını geliştirirken, idealizm de etkin ya da öznel yanını geliştiriyordu. İdealizm, *duyumsallığın* incelenmesi oldu; duyma ise etkin bir süreçtir. İnsanın bildiği şekliyle dünyanın yalnızca duyumsal niteliklerden –biçimlerden, kavramlardan ve fikirden– oluştuğu gösterildi. Önce Kant, bir bilinmeyen kendinde-şey kabul etti, fakat Hegel bunu çürüttü ve yalnızca düşünceyi bıraktı geriye; insanın kafasında değil, onun dışında var olan Mutlak Düşünce'yi. Mutlak olduğu için nesnel, nesnel olduğu için de maddeseldi bu düşünce. İdealizm, materyalizm olmuştu; ama daha ilk anda nesnel ve düşünsel maddeyi dışarıda bıraktığı için, düşünceyle belirlenen, kendi kendine yeter yapısıyla Hegel Mantığının hayali maddeciliğinden başka bir şey değildi bu.

Bütün bunlar, maddecilikte nesne öznenen ayrıldığı ve düşünsel olarak kabul edildiği için ortaya çıkmıştı, oysa idealizmde özne kesinlikle etkin olarak düşünülmüştü, ama etkinliği bir hiçlik, yalnızca bir dış görünüş üzerindeydi. Marx'ın bunu kavraması, etkin bir özne-nesne ilişkisi kavramına yol açtı – *nesne* üzerindeki pratiğin sonucu olarak insan *kuramı*, *bir şeyin* duyulması olarak *duyum*. Kuramın, özne olan insanın, nesne olan doğayla savaşımdan ortaya çıktığı görülüyordu.

Ama bu kavram burada kalamazdı. Çünkü felsefenin hatalarının özneyi nesneden soyutlamaktan ortaya çıktığı bir kez açıkça anlaşılınca, etkin özne-nesne ilişkisinin doğada yaşayan insandan başka bir şey olmadığı da açıklığa kavuşmuştu. Soyut doğada soyut bir insan değil; gerçekten yaşayan, davranış gösteren, soyut düşünceye ulaşmadan somut olarak yaşamış olmaları gereken, dolayısıyla soyut düşünceleri somut yaşamlarından izler taşıyan

insanlar. Marx gördü ki, zevk alma durumundaki özne ile düşünce durumundaki nesnenin felsefede olduğu gibi ayrılması, somut yaşamda felsefe yapan sınıfın bilinçli varlığı ile toplumun geri kalan kısmının bilinçsiz eylemleri arasındaki benzeri bir ayrılığın soyut bir yansımasıydı. Kuram ve pratik, toplumsal gerçeklikte bölünmüş olduğu için bilinç düzeyinde birbirinden ayrılmıştı.

Böylece somut yaşamın anlaşılması, Marx'a, somut yaşamın ürünlerinin –felsefe de bunlardan biridir– anlaşılması için esas görüldü. Somut yaşam kendi başına vardır; hem kuramı hem de pratiği içerir, öte yandan kuram ve pratiğin somut ilişkisini kurma indirgemeye çalışan somut yaşam kuramı da vardır.

Somut yaşam kristal katılığında değildir. Herhangi bir zamanda, insanlar değişik şeyler yaparlar, bu yüzden birbirleriyle ilişki içindedirler. Bu insan ilişkilerinin genel bir biçimde incelenmesi sosyolojidir. İnsan ilişkilerinin bu toplamı zaman içinde değişmez değildir, hızla değişir. Belli bir dönemde insan ilişkilerini ve bu ilişkilerin bir dönemden ötekine değişimini belirleyen genel yasalar, tarihsel maddecilik kuramını oluşturur.

Mekanik maddecilik ve idealizm, felsefeye özgü değildir; bilimde, estetikte ve insanlık tarihinde de karşılık bulur. Psikolojideki mekanik maddeciye şiir, bir davranış biçimi olarak görünecektir; felsefe alanındaki mekanik maddeciye ise bir insan vücudu halinde toplanmış maddenin kendisinde bulunan *estetik* duyunun doyurulması olarak. İyi, Doğru ve Güzel terimleriyle açıklanabilen idealist tutum, genellikle şiire daha uygun bir yaklaşım olarak görülür.

Sanatla gerçekten ilgili birisi için, karışık olduğu kadar sinsi de olan bu saldırıları karşılamak hiç de zor değildir. Ama aynı yaklaşım farkı, sadece sanat alanında kalan ve “saf” estetik düşünceler dışında hiçbir şeyi kabul etmeyen kişilerin yöntemlerinde de görülür.

Sanata mekanik maddeci bir gözle bakanlar, sanat yapıtını soyutlandırılmış nesne olarak kabul ederek, özne ya da sanatçının dışta tutulduğu bir sanat kuramı, sanatın salt teknik ya da

biçimsel terimlerle ifade edildiği bir kuram çıkarmaya kalkarlar. Sanatın sanatçıdan bağımsız olarak incelenebilen teknik ve “soyut” niteliklerinin tümü alınır ve kurama indirgenirse, sanatın kendi terimleriyle tanımlanmış olacağı sanılır. “Biçimcilik” kuramıdır bu ve açıktır ki felsefedeki mekanik maddeciliğin estetikteki karşılığıdır. Bu filozoflar gibi biçimciler de sonunda yalnızca öznel gerçekliklerle –kavramlar, düşünceler, şemalar ve kurullarla– baş başa kalırlar.

Sanatta idealistler sanat yapıtına öznel, sanatçının ya da sanat izleyicisinin kafasındaki “duyum” olarak bakarlar ve tümüyle bu temel üzerinde bir sanat kuramı ileri sürerler. Estetik duygunun tartışılmaz ve son erek olduğuna, bu duygunun bütünüyle kendi içlerinde olduğuna, herhangi bir sanat eleştirisinin kişisel ve öznel olması gerektiğine inanırlar. “Coşkusallık” kuramıdır bu.

Bu kuram, felsefedeki idealist kurama uymakla kalmayıp onlarınki gibi hayali bir maddecilikte son bulur. Ogden’in ve Richards’ın kuramlarının gösterdiği gibi¹ estetik duygu, en sonunda içsel duyuma [*coenaesthesia*] indirgenmiştir; bu ise bazı sınırların uyarılmasından başka bir şey değildir. Tıpkı biçimciliğin “idea”lara dönüşmesi gibi coşkusallık da “fizioloji”ye dönüşür.

Hegel çelişmeyi, sonunda Marx’ın yeni bir düzlemde çözümlediği sınıra getirdiğinde, pozitivism [olguculuk] ve görüngücülük [fenomenalizm] arasında sahte bir uzlaşmanın ortaya çıkma olanağı hâlâ vardı. Bu, özne-nesne ilişkisi sorununu, tek başına ilişkiyi gerçek sayarak çözdü. Yalnızca görüngü [fenomen, *phenomena*] vardı.

Bu çözüme çözüm denemezdi. Yalnızca görünümler var olduğuna göre, görünümleri düzenlemeye, değerlendirmeye yarayabilen bir gerçeklik (akıl ya da madde gibi) yoktur, hepsi de eşit geçerliliğe sahiptir. Görünümlerin sayısı sonsuz olduğundan, bunların bilim, kuram ya da hakikat diye bilinen düzenlemeleri de keyfî ve temelsizdir.

1 Bkz. Ogden ve Richards, *Meaning of Meaning*; Richards, *Principles of Literary Criticism*.

Gerçekte pozitivizm daima sahtekârdır, daha başlangıçta sistemi organize etmek ve bir geçerlilik ölçütü sağlamak için başka bir gerçekliği (çoğunlukla akli) sokar sisteme. Bu gerçeklik, “uygunluk” ya da “olasılık” adları altında gizlenecektir. Bu yüzden pozitivizm çoğu kez utangaç idealizm, bazen de (bilinemezlik biçiminde) utangaç maddeciliktir. Felsefede pozitivizm, Hegelcilikle bile karşılaştırıldığında bir düşüş gösterir, hele sorunun diyalektik maddecilikte ulaşılan gerçek çözümüyle karşılaştırılırsa bu düşüş daha da artar.

Bu nedenle pozitivizmin estetikte, sanat yapıtından salt zevk alma şeklinde, yani “sanat için sanat” olarak ortaya çıktığı görülür. Elbette bu, sanat yapıtları ya da sanat yapıtlarından alınacak zevkler arasında ayırım yapabilmek için hiçbir ölçüt sağlamayacaktır ve bu yüzden de bütün pozitivist estetikçiler, genellikle coşkucu (kişiliğin ya da duygu gerçekliğinin bütünlenmesi) fakat bazen de biçimsel (ritim ya da biçim) düzenleyici bir ilke sokarlar işin içine.

Estetik üzerine yazılmış ünlü İngiliz yapıtları incelendiğinde, yaklaşımlarında bütünüyle estetiğe bağlı kalmış olan bu yazarların bile bir yerde coşkucu görüşü benimsedikleri, başka yerde iki görüş arasındaki açık çelişkileri uzlaştırmaya kalkışmadan biçimci ölçütler kullandıkları görülecektir. Ama gerçekte estetik alanında estetik yaklaşıma sıkı sıkıya bağlı bir İngiliz yazarı bulmak güçtür. Çoğunlukla sanat alanının dışından, psikolojik, tarihsel ve hatta biyolojik kökenli düşünceler ithal edilir ve bu düşüncelerden bazıları kuram bakımından idealist (örneğin psikanaliz) bazıları maddeci (örneğin fizyoloji ya da Darwinci biyoloji) olabileceği ve bunlar Descartes, Spinoza, Hegel ve hatta Marx gibi birbirlerine bu kadar uzak ve karşı kaynaklardan çıkarılmış metafizik kavramlarla karışmış olabilecekleri için çok ilginç sonuçlar ortaya çıkar. Uzmanlaşma faydalıdır, bütünleşme esastır; bu ikisinden de kaçınan eklektizm, kötünün de kötüsünü meydana getirir; modern düşüncenin karakteristik bir yüzüdür bu.

Bizim bu şiir incelememize gelince, herhangi bir saf estetik kategoriyle sınırlanmayı daha başlangıçta reddediyoruz. Tümüyle estetik alanda kalmak isteyen biri olursa, ya bir yaratıcı ya da sanat yapıtları izleyicisi olarak kalmalıdır. Ancak bu sınırlı alan içinde “saf”tır estetik.

Fakat sanat yapıtlarından zevk alma ya da onları yaratma sınırlarından sanat eleştirisine geçilir geçilmez, sanatın dışına çıkıldığı ve ona “dışarıdan” bakılmaya başlandığı açıktır artık. Peki, sanatın dışı nedir? İnci nasıl istirdiyenin ürünüyse, sanat da toplumun ürünüdür; sanatın dışında durmak, toplumun içinde durmaktır. Sanat eleştirisi, saf beğeniden ya da yaratıdan, özünde *toplumbilimsel* bir parça taşıdığı için ayrılır. Sanat eleştirisinde değerler, dışarıdan bir bakışla sanatın daha genel bir görünümü olan bir perspektif ya da dünya görüşü içinde sıralanır, bütünlenir. Sanata soğuk bir bakış değil, onunla canlı, etkin bir ilişki isteyen etkin bir görüştür bu; bu nedenle de patlayıcı, güçlü bir öz taşıyan etkin bir sanat görüşü ister. Ve bir toplum ya da akıl değil, sanat görüşüdür bu.

Ama fizik, antropoloji, tarih, biyoloji, felsefe ve psikoloji de toplumun ürünüdür; bu yüzden sağlam bir toplumbilim, sanat eleştirisine veya eklektizme düşmeden ya da sanatı psikoloji veya politika ile karıştırmadan bu alanlardan ölçütler çıkarma olanağını sağlayabilir. Toplumun ideolojik ürünlerinin birbiriyle ve somut yaşamla olan etkin ilişkilerini çırılçıplak gözümüzün önüne seren bir tek sağlam toplumbilim vardır: Tarihsel maddeciliktir bu. Bu nedenle tarihsel maddecilik bu incelemenin temelidir.

Diğer sanatlar toplumla genel ilişkileri içinde tartışılmasına karşın, öncelikle belli bir sanat dalına, şiire odaklanmanın daha doğru olacağı düşünüldü, çünkü çok uzun bir geçmişi ve bugün bir dereceye kadar modası geçmiş görünümü, estetik üzerinde çalışanlar için önemli sorunlar doğurmaktadır; ayrıca şiirin, bu kitabın yazarı için en çekici sanat olması, onun bu göreve özel bir ilgi duymasını sağlamıştır.

ŞİİRİN DOĞUŞU

Şiir, insan aklının estetik etkinliklerinin en eskilerinden biridir. Bir halkın ilk yazınsal sanatlarında şiir ayrı bir ürün olarak bulunamıyorsa, bu onun bütün edebiyatla birlikte bulunuşundandır; tarihin, dinin, büyüünün, hatta yasaların ortak taşıyıcısı oluşundandır. Uygar bir halkın ilk edebiyatının bugüne kaldığı her yerde, bu edebiyatın biçim olarak neredeyse tümüyle şiirde –yani ritmik ya da ölçülü olduğu– görülmektedir. Yunan, İskandinav, Anglosakson, Roma, Hint, Çin, Japon ve Mısır halkları bu genelleştirmenin örnekleridir.

Bu şiir, şu ya da bu modern* anlamda “saf” şiir değildir. Kendimizi, şiirin tam bir tanımı olarak buna bağlı saymazsak, günlük konuşmanın yüceltilmiş bir biçimi diye tanımlayabiliriz onu. Bu yüceltme, onu sıradan konuşmadan ayıran ve ona gizemli, biraz da büyüülü bir güç veren biçimsel bir yapıyla (ölçü, uyak, ses yinelemesi, eşit uzunluktaki hecelerden meydana gelmiş mısralar, düzenli vurgu ya da hece uzunluğu, yarım uyak gibi) kendini gösterir. Yinelemeler, eğretilmeler, karşıtlıklar vardır; biçimsellikleri yüzünden aslında şiir sayarız onları.

* Caudwell, “modern” sözcüğünü ne anlamda kullandığını daha ileride şöyle açıklıyor: “Genel anlamda ‘modern’ sözcüğünü, Avrupa’da ortaya çıkmış ve oradan, on beşinci yüzyıldan günümüze kadar yayılagelmiş tüm bir kültür karışımını tanımlamak için kullanıyoruz.” –çev.

Birçoklarınınca kabul edilen bu genelleme konusunda birkaç örnek vermek yeterli olacaktır. Hesiodos, hem teolojik çalışmasında [*Tanrıların Doğuşu*] hem de çiftçilerin yaşamını anlattığı yapıtında [*İşler ve Günler*] şiirsel bir çatı kullanmanın doğal olduğunu düşündü. Solon, siyasal özdeyişlerini, yasama meclisindeki özdeyişlerini doğal olarak ölçülü söyledi. Hindistan'da Aryan ırkının metafizik kurguları mısralar halindeydi. Mısır astronomisi ve kozmogonisi biçim olarak şiirsel. Din adamları hep ritimli ve ölçülü konuşurlardı; destanın, aristokrasi tarihini yücelten bir şiirsel teogoniden* ortaya çıkışı gibi, ölçülü biçimde yazılmış ilk tarım ayinleri de sonunda Atina tragediyaları ve komedileri olmuş, nihayet çeşitli değişikliklerden sonra operada ve Noel pandomimlerinde şiirsel dram olarak bugüne kadar gelmiştir.

Etnoloji araştırmaları, saklanmaya değer sözlerin –iklime dair atasözlerinin, çiftçi bilgeliklerinin, büyü sözlerinin ya da daha ince ayin ve din ustalıklarının– bütün ırklarda, bütün çağlarda yüceltilmiş bir dille yazılma eğiliminde olduğunu daha iyi göstermiştir. Halk, edebiyata daha bilinçle yöneldikçe, bu yüceltilmiş dile, giderek edebiyatın şiir diye bilinen dalının özel bir taşıyıcısı olarak ayrı bir yer verilmekte, çağlara göre değişen bir ölçüde yazı ve konuşma dilinin diğer kullanışlarından ayrılmaktadır. Uygar bir çağda şiire özgü biçim, bütün edebiyatın ilkel biçimi olmaktadır. Öyleyse, edebiyat sanatı üzerinde düşünmek için temelde şiir üzerinde düşünmek gerekir.

İlkel topluluklarda dilin bu yüceltilişine çoğunlukla bütün topluluğun katıldığı törenlerde rastlıyoruz; söylenenler yazılı hale gelince kaybolan bu yüceltme, sözlerin müzikle ya da kaba bir ritimle birlikte oluşundan, şarkı olarak söylenişinden gelmektedir. Ortada kesin bir kanıt olmamasına karşın, ritmik ya da vezinli dilin, yazının bulunuşundan önce hep kaba bir müzikle birlikte olduğu düşünülebilir. Gerçekten de müziğin kendisinin

* Teogoni: Çoktanrılı toplumlarda tanrıların oluşumu konusu. –çev.

ilkel şiirle birlikte doğduğunu, hareketler ve sıçramalarla, bağır-malar ve anlamsız haykırışlarla, sopaların ve taşların birbirine vuruluşuyla çıkarılan birtakım yapay seslerle ifade edilen bir ilkel bedensel ritmin, dansın, şiirin ve müziğin ortak atası olduğunu ileri sürebiliriz. Afrika’da, bu kuramı doğrulayacak birçok örnek bulunabilir. Örneğin, Ashanti’lerin haber iletmede kullandıkları konuşan davulları önemli bir kanıttır: Rattray, bu haberleşmelerin, daha harfleri bilmeyen bir ilkel halka çok soyut gelecek olan kodlar yoluyla değil, konuşma ritminin ve yükseliş-alçalışlarının davulla taklit edilmesi yoluyla, yani davulların basbayağı konuşması yoluyla yapıldığını anlatmaktadır.

Bununla birlikte, ne kadar çekici olursa olsun, kesin bir kanıt olamayacak kadar geniş böyle bir varsayımı kabul etmek tehlikeli olur. Bu nedenle, uygar yazılı edebiyatın, yüceltilmiş bir dilin özel bir biçiminden evrildiği söylenebilir ancak. Başlangıçta neredeyse bütün geleneksel edebiyatı kapsayan bu yüceltilmiş dil, uygarlık ilerledikçe, kendine özgü bir hücreye kapanmış hale gelir.

Bu yüceltilmiş dil, ilk aşamalarında, çoğunlukla müzik ve dansla birlikte. Hatta Perikles Atina’sındaki gibi ileri bir edebiyat bile şiirle müzik arasında gerçek bir ayrım görmemiş gibidir, Yunan şiirinin her biçiminin ona eşlik eden kendine özgü bir müziği, dramatik şiirin ise koreografisi vardı. Bu bağ, belli belirsiz biçimde bugün bile varlığını sürdürmektedir. Müzik ve şiir uzun süredir kendi başlarına var olmaktadır ama şarkı ve dans müziği alanında sınırlar birbirine karışmaktadır.

Dilin, uygarlığın gelişimiyle birlikte farklılaşması ve özelleşmesi, elbette tüm uygar işlevlerin özelliğidir. Uygarlığın gelişimi, işbölümünün devamlı olarak farklılaşmasından ibarettir; bu da toplum ekonomisinin devamlı olarak bütünlenişine, büyüyüşüne karşıt bir şey değil, onun nedenidir. Organlarının gelişmesi, birer özellik kazanması yüzünden insan vücudunun çok geniş ve dalı budaklı bir sinir sistemiyle bir denizanasından –kendisinden

kesilecek parçaların tek başlarına yaşamaya devam edebileceği bir denizanasından– çok daha yüksek derecede bütünlüğü gibi, toplumun üretim temeli de bir yandan gitgide daha birleşik bir duruma gelirken öte yandan olgunlaşarak ve farklılaşarak büyür. Tüm olarak ele alınırsa, ekonomik temel olgunlaştıkça, iç içe geçtikçe bütün kültürel üstyapısı da farklılaşan her uygarlıkta görülür bu. Basit bir kabile ekonomisinde toplumun hizmetinde olan şiir, modern kültürün zenginleşmesiyle, romanla, tarihle ve dramla yan yana var olan bir etkinlik olur. Bu gelişim bize sadece şiirin anlamını ortaya koyacak bir ipucu vermekle kalmaz, aynı zamanda –birbiri arkasından önümüzde açılan izlere bakarsaktüm sanat ve bilimin insan yaşamındaki önemini de gösterir. İnsan toplumu geliştikçe, onun sanatının da buna uygun bir gelişme göstermesini ve bu yüzden bu gelişimi olası kılan insanın, toplumun ve kültürün kendi iç niteliklerini gittikçe daha açık bir şekilde ortaya koymasını haklı olarak bekleriz.

2

Bir toplumun bir diğerinden daha gelişmiş olduğuna nasıl karar vereceğiz? Bir biyolojik evrim sorunu mudur bu? Fisher, “seçilim değeri”nin, biyolojik düşüncelerle doğruluğu gösterilmiş bir tek tanımı bulunabileceğini ve bunun, öbür türleri de içeren çevrenin zararına sayıca artmak olduğunu göstermiştir. Bu artış, insanda, ekonomik üretimin düzeyine bağlı olmalıdır; bu artış ne kadar ileriye, insan, çevresini o kadar fazla egemenliği altına alacaktır.

Ama bir tek insan türü vardır –*Homo sapiens*– ve onun ekonomik üretim düzeyi çeşitli noktalarda birbirine eşit değildir, değişik ölçülerde kendine özgü sistemlerde gelişir. İnsan soyundaki bu türler arası ayırım, insanlığı diğer türlerden ayıran ve biyolojik standartları, ilgilendiğimiz alanda yani kültür alanında en önemli öge olmaktan çıkaran şeydir. Tarihsel çağlar süresince insanın nispeten devamlı olan biyolojik gelişimi üzerine ekle-

nen biyolojik olmayan değişimi, tarihin konusudur. Bu gelişim, sırf ekonomik oluşu nedeniyle biyolojik olmayan bir gelişimdir. İnsanın doğayla savaşımının hikâyesidir; bu savaşımında insanın doğaya ve kendisine her gün biraz daha egemen oluşu, doğuştan gelen niteliklerindeki gelişime değil, aletler, bu aletleri kullanma tekniği, dil, toplumsal sistemler, evler ve taşınabilir diğer maddi yapılar ve ilişkiler de içinde olmak üzere üretim sistemlerindeki gelişimlere bağlıdır. Bu kalıt, bedence değil toplumsal olarak yarına ulaştırılan “insani nitelikler”in engin somut birikimidir. Onların kullanılışı için doğal zekâ gereklidir; ama bu, gelişen ve dünden bugüne aktarılmış biçimlerin içini dolduran plastik bir güçtür. Soruna böyle bakılırsa, kültür ekonomik üretimden, şiir de toplumsal örgütlenmeden ayrılamaz. Bir arada, türlerin sıradan biyolojik özellikleriyle keskin bir karşıtlık halinde dururlar.

Öyleyse şiire, özünde ırksal, ulusal, genetik ya da türsel bir şey gibi değil, ekonomik bir şey gibi bakılmalıdır. Kültürel ve dolayısıyla şiirsel gelişimin, onun temelinde yatan işbölümünün karmaşıklığıyla artmasını bekleyebiliriz. Ama henüz herhangi bir estetik ölçü konulmamıştır bu konuda. Karmaşıklık, estetik bir ölçüt değildir; yalnızca işbölümü ve iş organizasyonu ile ilgili bir niteliktir.

İlkel topluluklar arasında –ekonomik üretimin, yiyecek toplama ya da avcılık ve balıkçılık gibi ilk aşamasını henüz aşmadığı halklar arasında– tarihsel olarak gelişmiş halklar olduğundan görev bakımından daha az farklılaşma vardır. Önemli farklılaşmalar, yalnızca cins, yaş dereceleri ve evlenme sınıfları ya da totem grupları arasındadır. Kabilenin her üyesi, törenlere katılamayacak kadar kirli [*impure*] ya da toplum dışı değilse, cinsine, yaşına ya da totemine uygun toplumsal, büyüsel ya da ekonomik hizmetleri yerine getirebilir. Bundan dolayı ilkel insanların resmî dillerinin de sanatlarının da farklılaşmamış olması ve şiirin ya da yüceltilmiş dilin kolektif aklın ortak aracı olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Farklılaşma sürecine gelince, antropologlar arasında bu konuda fikir ayrılıkları vardır. Hatta Avustralya yerlileri açıkça, önemli bir tarihsel gelişim döneminden kaynaklanan bir kültüre sahiptirler. Gerçekten de tarihsel gelişimi yayılma ile açıklayanlar, bunda Mısır etkisinin izlerini görürler. Frazer, bu sürece, zeki bir ilkel insanın kendisine büyü görevleri uydurduğu ve bu yolla bir papaz ya da tanrı-kral olduğu bir süreç gözüyle bakar. Bireysel zekâ toplumsal üretim mekanizmasında herhangi bir rol oynamadıkça devamlı sınıflar yaratamayacağı için bu görüş yanıltıcıdır. Gerçekte, tarımsal organizasyonda önemli bir sınıf olarak tanrı-kralların yaptığı da budur, ama Frazer bunu söylemez.

Durkheim, yakıştırma yoluyla düşünerek, ilkel kabileyi, bir topluluk bilinci olan türdeş bir birim olarak görür; Lévy-Bruhl ise bu topluluk bilincine “mantık öncesi” bilinç olarak bakar. Durkheim böyle bir kabileyi neredeyse tamamen farklılaşmamış olarak düşünür; öyle ki, zorlayıcı ve bireyin özgür düşüncelerine egemen olan kabilenin kolektif benzerliklerinin ortak izleri bir yana, insan bu kabilenin üyelerini hiçbir özelliği ya da bireyliği olmayan kişiler sayabilir.

Böyle türdeş bir kabile bugün bulunamayacağı için soyut bir anlayıştır bu. Bu tür soyutlamalar toplumun hiçbir zaman tam olarak varamadığı sınırlardır. Bu ekolün, karakterler ya da “tipler” yaratmada ekonomik işlevle genetik yapı arasındaki ilişkiye dair daha açık bir fikri olsaydı, başka birçok antropoloğun yaptığı gibi, *farklılaşmayı bireyleşme* ile karıştırmazdı. Bireysel farklar genetik, belli bir genler topluluğunun sonucudur. Biyoloji diliyle konuşursak, “varyasyonlar”dır bunlar. Ama toplumsal farklılaşma, bir bireyin toplumsal üretimde belli bir rol oynaması demektir. Bu farklılaşma, bireyleşmenin tam karşısı da olabilir; çünkü farklılaşma yoluyla birey, önünde sonunda doğuştan gelen bireyselliğin bir kısmını baskı altına alan bir kalıba –madenci, banka memuru, avukat ya da bir papazın kalıbına– girmeye zorlanabilir. Bir birey olacağı yerde, bir *tip* olur. Miras alınan bir

özellik, sonradan elde edilen bir kalıba zorlanır. Farklılaşma ne kadar büyük olursa, kalıp o kadar özelleşmiş ve uyum o kadar acılı olur. Psikolojik olarak, Jung'un gösterdiği gibi, bu süreç bir ruhsal işlevin, en genetik olanın, bu yüzden belki de ekonomik bakımdan en kazançlı olanın yüceltilmesi yoluyla olur. Bu işlevin çok fazla gelişmesi ve seçilmiş uğraş tipinin amaçlarına uyması, zamanla fazlaca bilinçsizleşen ve bilinçsiz çalışması ile bilinçli kişiliğe karşı bir güç haline gelen öbür ruhsal işlevlerde bir gerileme ve sönme doğurur. Tipik "modern" huzursuzluk ve sinir bozukluğu buradan gelir. Katıksız bir ekonomik bireycilik inancını yaratma çabasında olan 20. yüzyıl uygarlığı, böylece sonuçta birey düşmanı olur çıkar. Bu uygarlık, bireyi, hizmetleri karşılığı bir değişim değeri elde eden bir tipin çizgileri içinde kalıplaşmaya zorlayarak genetik olanakların eksiksiz gelişmesini engeller; öyle ki, (T. E. Lawrence gibi) biz de canlandırıcı bir karşıtlık bulmak için Bedevilerinkine benzer bir göçebe uygarlığa döneriz. O uygarlıkta genetik bireysellik, bir insanın karakteri en büyük saygıyı görür, en büyük gelişimi gösterir; ama ekonomik farklılaşmanın en az olduğu yer de orasıdır.

Bu sözler, biyolojik bireylik ekonomik farklılaşmaya karşı çıkıyor ya da Freud'un, Adler'in, Jung'un ve D. H. Lawrence'ın izinden gidenlerin dolaylı olarak ileri sürdükleri gibi uygarlık "özgür" içgüdüleri engelliyor demek midir? Hayır, yarattığı uzmanlaşma olanaklarıyla bir biyolojik bireyin "farklılığını" oluşturarak özgürlüklere ya da "varyasyonlara" en geniş gelişme fırsatını veren, ekonomik farklılaşmadır hiç kuşkusuz. Fakat bu fırsat, herhangi bir bireyin, ekonomik işlevlerin tüm çeşitliliği içinden özgür bir seçim yapmasını gerektirmez miydi? Oysa sınıf yapısı nedeniyle modern uygarlıkta böyle bir özgür seçim olanağı yoktur. Birey, gelirden ve eğitimin paraca değerinde ana babanıninkine yaklaşık olarak eşit bir uğraşı devam ettirme yönünde büyük bir baskı altında ezilmekle kalmayıp, (şairlik gibi) pek kazançlı olmayan bir uğraşa duyulan güçlü bir eğilim, (işinde yükselme gibi) daha

kazançlı bir çabaya duyulan zayıf bir yönelime feda edilir; öte yandan, bugün milyonlarca kişinin istem dışı işlevi olan işsizlik, bütün faydalı farklılıkları baskı altında tutar ve boğar.

Böylece, farklılaşması yoluyla genetik benliği boğan uygarlık değildir; tersine, onun karmaşıklığı, gelişimine daha geniş alanlar açar, “standart sapma” toplamını artırır. Uygarlığın bir olgusu –toplumda sınıfların gelişmesi ve birey için işlev seçimi sınırlarının daralması– bugün var olan üretici güçlerin daha akışkan bir toplumsal ilişkiler sisteminde izin verebileceği bireyliğin gelişimini engeller, geri bırakır. Kapitalizm bütün yetenekleri “serbest” pazarın amansız ve demirden yasalarına bağımlı bir mal haline getirerek, düzenin geniş üretici güçlerinin serbest bırakıldıkları takdirde kolayca sağlayabileceği bireyin özgür gelişimini engellemektedir artık. Freud’un, Jung’un ve Adler’in araştırdıkları, uygarlığın içgüdüleri işkenceye tabi tuttuğu şikâyetlerinin kaynağı işte buradadır.

Bu katılığın bir hastalık haline geldiği ve bireyliğin neredeyse yok olduğu bir uygarlığın –çöküş halindeki Mısır ve Roma imparatorluklarında olduğu gibi– ekonomik üretimin daha alt aşamasında olan ama bireyliğin dizginlerini daha gevşek tutan “barbarlar” karşısında yıkılışı hiç de şaşırtıcı bir olay değildir. Bu sınıf katılığının kendisi, kültürün ekonomik temellerinin tam bir çözülüşünün yansımasıdır: Bu dağılış içinde, insanların baskı altındaki karakterleri gibi üretici güçler de artık eskimiş toplumsal ilişkilerin demirden bukağlarıyla kısır bir kavga içinde kendilerini boş yere harcamaktadır.

Durkheim’in, farklılaşmamış bir ekonomiye uygun düşen, binliçliliği katkısız ve farklılaşmamış bir kabile düşüncesi, mutlak oluşuyla, ekonomik farklılaşmanın temeli olarak genetik benliğin önemini gözden kaçırmaktadır; tıpkı uygar insanın içgüdüleriyle toplumun baskılarına karşı savaşım verdiği düşüncesinin, benlik için verimli bir çıkış yolu olarak ekonomik farklılaşmanın önemini göremeyişi gibi. Biyologlar, burada, kendi bilimle-